

Det sidste Farvel

Taler

Anton Christian Bang

Dato

6 august 1870

Sted

Gran

Omstendigheter

Aasmund O. Vinjes begravelse

- 1 Det turde vel hænde, at de Salmetoner, som nylig bruste gjennom dette Tempel,
har hensatt os i ganske andre Stemninger og slaaet an ganske andre Strenger i vor
Sjæl end de Toner pleiede at gjøre, der lød fra den Mands Harpe, omkring hvis
Støv vi her er forsamlede. Thi de Toner, der lyder i Herrens Templer, det er
5 Zions Harpetoner, det er Toner fra «Davidsharpen, stemt til Luthers Koral,»
hvis Sangbund er den kristne Menigheds Liv i Troens Dragelse og
Kjærlighedens Hengivelse og Haabets Himmellængsel. Men de Sange, der
bruste fra den hedengangnes Digterharpe, var ikke de Udtryk for
Verdensaanden og Verdenslivet? Og er det da ikke mildest talt Usandhed, naar
10 vi lader Kirkeaanden synge Gravsange over Verdensaanden?

- Nei, saaledes skal vi ikke tænke! Gaverne, som jo alle gives af Herren, er
forskjellige; Oppgaverne, som betinges af Gaverne, er derfor ogsaa forskjellige.
Havde saaledes den hedengangne ikke faaet den Opgave at synge Gudsfolket
15 «aandelige Sange og Viser», saa havde han dog sandeligen faaet sin Gjerning i
Aandens og Tankens Verden. Denne Gjerning hørte ikke ind under det
kirkelige, men under det folkelige. Den afdøde var ikke nærmest Kirkens Mand,
men Folkets Mand. Og da vi tror forvist, at baade Menighedslivet og Folkelivet
som saadanne er Herrens Tanker og Veie, tror, at de begge gjensidig betinger
20 hinanden og udfylder hinanden, saa skal det siges, at ogsaa Folkets Mænd,
saalænge som de kjæmper for det rette og sande eller bærer frem det gode og
skjønne, er Herrens Tjenere, der arbejder med paa, at det kan opfyldes, hvorom
vi beder i Bønnen: Ske Din Villie, som i Himmelen saa og paa Jorden! Og
ligesom vi paa det bestemteste maa holde frem, at det folkelige maa helliges og
25 forklares ved det kristelige, skal det ei falde tilbage til det rene Hedenskab -
ligesom altsaa Folkets Mænd i det kristelige finder deres rette Indvielse til deres
Livsgjerning, saa finder de ogsaa, naar Gjerningen er endt, i det kristelige den

rette Indvielse til deres Hvile: Ligesom Kirken forklarer Livet, saa forklarer den
30 ogsaa Døden. Se, Livet har mange Gaader, mange «Savn og bitre Smerter»; det
er, som den afdøde engang sang:

Vi Allesamman slita saart
med Synd og Sut, so Hjartat bankar,
35 det Beste, som vi kalla Vaart,
er blandat up med vonde Tankar,
og derfor trenger saart vi til
ein Gud, som kjærlig hjelpa vil.

40 Men disse Livets Smerter, som trykker saa saart, fremkalder saa mangel Gang
Mislyd i Sjælen, Disharmoni i Tonerne. Hvad der kunde ophæve Striden, vrages
saa ofte; hvad der kunde skjænke Hjertet Fred, gaaes saa ofte forbi. Men det
hænder dog stundom, at jo mere Livet hælder mod Enden, desto mere maa
Striden vige for Freden; Mislydene hendør, Klage-tonerne taber sig, Hjertets
45 Livssang ender i en fager Harmoni. Thi den «Gud som kjærlig hjælpe vil,» faar
da virkelig Lov til at bringe Hjælp. Naar da Døden kommer, er Sjælen frelst ud
af Trængselen.

Da er Synd og Sorg og Savn
50 svundet bort i Jesu navn.

De Salmetoner fra Zionsharpen, som nys lød over den afdødes Kiste, de skal da
minde os om, at baade Livet og Døden maa faa sin Indvielse af «Jesus Krist vor
Frelsermand», minde os om, at den, men ogsaa kun den er frelst, ja frelst selv i
55 Døden, som har fundet sin Frelser og har klynget sig fast til ham, - minde os om,
at der fra Frelserens Guddomsglorie udstraaler Lys endog ned i Gravens Muld.

Der svæver en Fredens Engel over de dødes Grave - vi taler paa menneskelig Vis
-; selv Had og Avind forsones her. De, som her stod skarpest overfor hverandre,
60 og rettede de mest dræbende Hug mod hverandre og skjød de mest giftige Pile
paa hverandre, de slutter dog Kampen foran Graven. At fortsætte Kampen mod
sin faldne Modstander, det ansees jo medrette for umenneskeligt. Derfor mener
jeg, at selv de, som her monne være den afdødes Modstandere, der baade har
faaet og givet Hug, - jeg mener, at alle nu kan staa ganske rolig og harmløse ved
65 denne Mands Støv og kaste Blikket tilbage paa, hvad den hedengangne var, og
hvad vi altsaa har mistet i ham. Og maaske turde det da hænde, at vi blev

vemodige om Hjertet og Savnet bitterlig vilde trænge ind paa os.

70 Aasmund Olavson Vinje var, som saa mange af vore store Mænd, et friskt Skud
lige op af Folkets kraftige Jordbund. Hans Liv var fuldt af Omvekslinger, hans
Dage var tunge, fulde af mange Tryk, Strid og Trængsler. Og heri blev han sig
selv lig til Enden. At han, som var «en fremmed overalt», uden Hjem, uden
Arne, at han udaander i en fremmed Bygd, hvor han var fremmed for de fleste,
75 det er jo saare passende.

Han var miskjendt og misforstaaet af mange, hadet af nogle, elsket af andre.
Men disse, som elskede ham, fordi de troede at forstaa Betydningen af hans
Livsgjerning, elskede ham, fordi han bar frem, hvad der rørte sig paa
80 Hjertebunden og sukkede efter Forløsning, disse hans Venner holdt fast paa
ham, trods alle hans Mistag og Feilgreb; og derfor er det saare passende med den
afdødes Liv, at der ogsaa i hans Dødsstund var Venner om ham, at kjærlige
Hænder lukkede hans Øine. Hvad han havde haabet, opfyldtes ogsaa:

85 Eg finner vel eit Hus, som vil meg hysa,
naar Soli heim mot Notti vil meg lysa.

Og det er fremdeles saare passende med den hedengangnes Tankeliv, at han blev
bortkaldt midt i sin kraftigste Alder, midt i sin Livsgjerning, da, naar han havde
90 naaet saa langt frem, at han rigtig for Alvor skulde begynde. Nei, han døde ikke
«tommevis», gammel og «staalsliten», men da, naar han netop lyste som bedst,
da, naar manges Forhaabninger var rettede paa ham og ventede paa, hvad de
syntes berettigede til at vente af ham. Da døde han. «Jeg har endnu saa meget,
jeg skulde have gjort, men jeg er træt,» ytrede han Dagen før sin Død. Og det
95 tror vi forvist, det var Herren, som saa, at den trætte Arbejder behøvede Hvile,
og derfor kom ogsaa Freden og Hvilen i Form af den sidste Slummer, Dødens
Slummer.

Hvad var da egentlig den afdødes Dagverk, hvad var hans Livsgjerning? Den
100 hedengangne var, hvad vi kalder Digter, og det helt igjennem. Naar han vovede
sig ud paa andre Enemerker, saa tabte han snart Fodfæste, Digternaturen løb af
med ham. Han var egentlig ikke nogen Tankens Mand, skjønt han vistnok
magtede at tænke Tanken skarpt i dens Forgreninger. Men hvad der for ham var
det ledende, det afgjørende, hvad der bragte ham til at tage Parti, og hvad der
105 ligesaa ofte drev ham til at skifte Parti, det var ikke begrundet i Tanker og

Beregninger, men i Stemninger og Sympathier. Naar man ikke vil betragte hans Liv fra, hvad der var dets styrende Grundtanke, dets egentlige Drivtjeder, naar man ikke kan eller vil forstaa, at det er saare stor Forskjel, enten en Mand drives
110 af nøgterne Beretninger eller af varme Stemninger, saa kommer man til at udtale Domme over den afdøde, som ikke stemmer med Sandheden, og som derfor ikke er af Sandheden. Hvad der var Liv, hvad der var Kjærlighed, hvad der var Fremgang, hvad der var Fremtidstanker, dertil hengav han sig uden Beregninger om det stemte med hans foregaaende Standpunkter eller ei, men ogsaa uden
115 Beregninger om hvad det vilde koste ham.

Den afdøde var Digter helt igjennem. Og hvad er en Digter? En Digter er en Mand, hvem Gud har givet Evne til at forstaa og Kald til at gribe de i Folket slumrende eller gjærende Længsler, Stemninger, Følelser og Forhaabninger, -
120 gribe disse og bære dem frem forklarede og i det hele i en saadan Form og Skikkelse, at Folket paa den ene Side kan sige: Dette er Ben af mine Ben og Kjød af mit Kjød, og at det paa den anden Side maa sige: Dette er sandelig en Afglands af Guds Herlighed og Skjønhed. Den sande Digter forstaar derfor at slaa an Streng i Folkehjertet, som giver en forunderlig Klang, forstaar at forløse
125 mange bundne Forhaabninger og Længsler, forstaar at løfte Sindene baade fremad og opad. Jo mere inderlig Digteren staar sit Folk nær, jo mere hans Sjæl slaar sammen med deres, for hvem han synger, desto mere kan han være Folkets Talsmand, og desto mere blir ogsaa hans Sang Folkets Sang. Men fordi Digteren staar og maa staa i dette Forhold til sit Folk, derfor har han ogsaa et overmaade
130 stort Ansvar for, at han ikke maler urene Billeder i Skjønhedens Gevandt, at han ikke slaar an Toner, der bringer det Onde inde i Hjertene til at løsne.

Se, saadan skal en Digter være, en Talsmand for det store, det ædle, det skønne, det gode. Og hvad kan ikke en saadan Mand udrette? Hvilke Frugter kan der
135 ikke vokse op af de Frø, han udstrør? I vort daglige Stræv, i vor Kamp med Naturen og Elementerne, i vor Strid med at efterkomme Budet: I dit Ansigt's Sved skal du æde dit Brød, under alt dette -- hvor er vi ikke fristede til at begrave vor Sjæl i Støvet, til at sænke vort Sind ned i Muldet, til at blive Trælle under Bugen, til at glemme de evige Høider, hvorfra Striden skal faa sin Indvielse,
140 Arbeidet sin Adel, Gjerningen sit Lys. Og jeg mener, at den sande Digter her har en stor Gjerning at gjøre, idet han holder frem Skjønhedsbillederne fra oven, idet han maner til at fæste Blikket paa Idealerne i Aandens evige Rige. Og jeg mener, at naar et Folk er sunket saa dybt i Mammons Trældom, at det ikke kan forstaa dette eller vil lade sig gribe af dette, saa turde der ikke være synderlig stor Udsigt

til, at Gudsordet, som jo ganske vist er det rette Lys paa vor Vei, blir annammet, saa det faar løfte Sjælene op i Naadessamfundet med Herren. Jeg mener saaledes, at den sande Digter har stor Betydning ogsaa for Gudsriget, om han ens ikke formaar at gribe Davidsharpen og synge Zions Sange for Guds Folk. Det
150 tilkommer ikke mig her at udtale nogen Dom om den afdødes Digtervirksomhed og Digterværd; jeg vil kun sige, at hvad der i hans Sang saa forunderlig greb og anslog Streng, som faa eller ingen før havde kunnet slaa an, det var, at hans Sang var norsk, norsk som Fuglesangen i Granskogen, norsk som Fossefaldet fra Fjeldet og Brændingerne ved Kysten. Og derfor stod han for mig
155 som en af de største Mænd, Gud har givet vort Land.

Jeg ved vel, der lød fra hans Harpe stundom Toner, der ei var saa skjønne, jeg ved vel, det hændte, at han malede Billeder, der ei vare saa ganske rene, jeg ved det; men jeg ved ogsaa, at der var saa mange, som paa farisæisk Vis hyklede en
160 Renhed, som de i Virkeligheden ei besad, - gjorde sig til af det skjønne, som i Grunden var dem fremmed. Jeg ved, at dette ikke var den afdødes Vis, jeg ved, at han ofte fandt Fornøjelse i at anstille sig værre, end han var, medens der var saa mange, som vilde gjælde for bedre, end de i Virkeligheden var. Og jeg ved tillige, at det, som er bygget af Hø og Straa, det vil snart forbrændes; men det, som er
165 bygget af Guld og ædle Stene, det vil baade vedvare og lyse med stedse klarere og klarere Glans. Den Mand, om hvis Støv vi nu staar, har øvet en saadan Indflydelse paa sin Tid og hugget sit Navn saa dybt ind i Historiens Tavler, at det aldrig vil udslettes, saalænge norsk Folk lever og norsk Tungemaal tales.

170 Naar vi taler paa menneskelig Vis, saa siger vi, at har han end maaske i mangt og meget taget fejl, har han end stundom snublet, saa er nu alt saadant gjemt i Forglemmelsens Flod, og tilbage for Erindringen staar kun det store, det ædle, det ophøiede. Og det er Vemodet, som denne Stund bringer, at han, som vi alle, hvordan vi forresten tænkte om ham og for ham, ansaa for en uundværlig
175 Arbejder i vor Aandsverden, at han nu har endt sit Dagverk, at han nu er gaaet til Hvile, at Tonerne fra hans Harpe nu er forstummede, at Lynglimtene fra hans originale Vid og Snille nu er udslukkede. Og Vemodet blir end tungere, naar vi tænker paa, hvorledes Døden i det sidste Aar har nedmeiet saa mange af vort Lands største Mænd, saa mange af dem, der var Høvdinger i Aandens
180 Verden, som vi pleiede at se op til som Landets Støtter og Grundpiller. Disse vandrer bort, den ene efter den anden, snart er der vel kun Dverge tilbage. Men dette skal drive en Sjæl i Bøn til ham, af hvem alt stort paa Jorden kun er en mat Afspeiling, at han vil tænke paa os med Miskundhed, at han vil opvække os

185 Mænd, der kan føre vor Sag baade med Tanke og med Gjerning, Mænd, der er
fyldte af Herrens Aand, og som derfor kan føre os fremad mod Lysets evige
Rige.

Men naar vi beder saa, da har vi sandelig ogsaa Behov til at bede om, at vi maa
190 faa Naade til at paaskjønne dem, som Herren sender os, at vi maa forstaa deres
Kald og deres Livsgjerning, at vi ikke paa Daarenes Vis finder Glæde i at træde
under Fødeier, hvad der hæver sig over Mængden, hvad der er stort og ophøiet.
Og dette har vi vel særlig Grund til ved denne Mands Baare. Historien ved at
fortælle om mange store Mænd, der i deres Liv blev lidet paaskjønnede, maatte
195 lide Miskjendelsens bitre Lod, maatte selv døie den tunge Skjæbne at mangle det
daglige Brød. Men idet Historien kjærligen ridsede deres Navne paa sine Tavler
til en evig Erindring, udtalte den tillige vredeligen sin Dom over den Tid, som
ikke forstod at vurdere sine store Mænd. Den hedengangnes Liv og Skjæbne
synes at have en stor Lighed med hines! Og det er sandelig Spørgsmaal, hvordan
200 Efterverdenen monne ville dømme om os og vor Tid desangaaende. Et ved jeg,
og det er, at vi maaske fremfor noget andet Folk har saare Behov til at sukke med
Sangeren:

Hjælp os Gud, saa vi kan lære,
205 naar Lys i Landet Du vil bære,
da Dagens Time at forstaa.
Gud, Du ved, hvor smaa vi ere,
o, giv os Længsel, Folkeære,
saa vi det store ei forsmaa.

210 Nu staar da kun tilbage at sige dig det sidste Farvel. Jeg siger dig Farvel fra den
stolte Fjeldbygd, hvor din Vugge stod, hvortil dine Barndomsminder var
knyttede, og hvorfra din Aand havde sit eiendommelige Naturpræg. Nogle af
dine sidste Tanker dvælede ogsaa ved disse kjære Steder, tro til det sidste; hvad
215 du engang saa i dit Digtersyn, fik ogsaa sin Virkelighed:

Og i den sidste Svevn meg eingong huggar
dei gamle Minne og dei gamle Skuggar.

220 Jeg siger dig Farvel fra Fædrenelandet. Og jeg tænker mig, at Fædrenelandet i
denne Stund taler til dig omtrentlig saaledes: Min Tjeneste er haard og streng;
det er sjelden jeg lønner mine Tjenere med timelige Goder. Du er en af dem,

225 som fik den mindste Løn for din Tjeneste, trods du var en af mine ypperste. Jeg har fremdeles kun dette at skjænke dig: En Grav til dit Støv og en altid blomstrende «Glemmigei» om dit Navn.

230 Jeg siger dig Farvel fra dine Venner viden om i Norges land, dem, som i dig saa en af Høvdingerne i Striden for deres Livstanker og Fremtidshaab for Folk og Land. Jeg ved, at de alle nu gjenomsitrer af de Smertesudbrud, som brød frem, da hin Høvding faldt:

Det er stor Skade at skulle miste slig en Mand!

235 Og saa forsamlede Skarer, lad os skride hen til vort Dagverk, at sænke disse Ben i Jordens Skjød. Hvordan den hedenfarne var med Hensyn til sit Hjerteforhold til Gud, derom har han faaet sin Dom af ham, som dømmer retfærdig. Men hver Gang en Sjæl gaar ind for Gud, lyder Alvorsrøsten til de omkringstaaende: Eders Time kommer ogsaa engang. Og det er sikkrere end alt; den, som dør i 240 Troen paa ham, som bar vore Synder, han er vel faren, idet han gaar ud af Trængselen ind til Sabbatshvilen. Men den, som ikke vilde som en «arm Synder» overgive sig til den frelsende Naade, for ham er sandelig Døden ingen Vinding. Derfor lad os bede Herren om, at vi maa lære os at tælle vore Dage, at vi kan faa hans Visdom i vore Hjerter, - at vi kan lære at dø, medens vi endnu 245 lever, forat vi kan ingdaa til Livet, naar vi engang skal dø. Ja, Herre, lad Dit Ansigts Lys skinne over os, saa blir vi frelste!

Og idet vi saaledes beder for os selv, saa lad os fremdeles bede for den afdødes moderløse Søn, bede, at han, som er faderløses Fader, vil tage ham i sin Varetægt 250 og skjærme ham under sine Vingers Skygge, at han, hvordan end hans Kaar og Skjæbne monne ende, altid maa vandre paa Herrens Vei, i Naadens Lys, i Aandens Sandhed. Herre, se i Naade til os alle for din evige Kjærligheds Skyld. Amen!

255

Kilde

A. Chr. Bang: Taler og Foredrag til særlige Anledninger. Kristiania 1907, s. 79-86.

Emner

Litteratur, Minnetale, Målsak, Nynorsk

260

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-sidste-farvel>